

ASPECTE ALE CONSILIERII PSIHOLOGICE ALE COPILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

**DANIELA CAZACU, lector universitar, doctor în psihologie
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Republica Moldova**

Annotation: This article deals with the problem of the role of the school psychologist in the psychological counseling process of children with special educational needs. In the context of inclusive education, the services of the psychological counseling office focus on supporting the process of developing the student's personality as well as providing the psychological support to his family.

Keywords: family, child-disability, education, partnership, school, school psychologist.

Prezența unei probleme, a unei incapacități fizice sau/și psihice la un copil reprezintă o mare provocare pentru orice familie. Impactul asupra familiei se poate repercuta în mai multe planuri, efectele financiare fiind printre cele mai semnificative, indiferent dacă este vorba despre costuri directe precum un regim alimentar deosebit, îngrijitor personal, medicație sau indirecte precum epuizarea părinților, rupturi familiale sau absenteismul la locul de muncă. Costurile indirecte sunt cel puțin la fel de importante ca și cele directe însă sunt mai dificil de evaluat. Prin efectele pe care le au pot avea acestea a capacitatea de a atinge toate dimensiunile vieții familiale [2, p. 174].

În situația existenței unui copil cu cerințe educaționale speciale (CES), familia trebuie să-și readapteze mecanismele existențiale. Printre efectele resimțite cel mai acut de către părinți sunt cele legate de atitudinile celor din jur. Într-un astfel de tablou, serviciile de sprijin acordate copilului și familiei ar trebui să fie mai bine structurate, astfel încât să poată acționa în momente cruciale ale existenței familiale [2, p. 175].

Sintagma „cerințe educaționale speciale” se referă la anumite caracteristici, particularități prezente în plan educativ la anumite categorii de persoane, care sunt consecutive unor disfuncții sau deficiențe de natură intelectuală, senzorială, psihomotorie, fiziologică etc. sau determinate de dificultăți de învățare, tulburări comportamentale sau apărute ca urmare a unor condiții psihoafective, socioeconomice sau de altă natură care influențează dezvoltarea psihointelectuală a copilului (cum ar fi absența mediului familial, condițiile de viață precare, anumite particularități ale personalității copilului etc.). Conform Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD) (2000, 2006), în sfera cerințelor educaționale speciale pot fi incluse următoarele categorii de persoane:

- A – se referă la persoanele cu diferite tipuri de dizabilități – nevăzători sau cu vedere parțială (ambliopi), surzi sau cu auz parțial (hipoacuzici), persoane cu dizabilitate mentală moderată, profundă sau severă, persoane cu dizabilități locomotorii accentuate sau persoane cu dizabilități multiple/asociate. La aceste categorii de persoane cerințele educaționale speciale sunt considerate, de regulă, consecutive sau derivate din diverse deficiențe/afectări ale structurilor sau funcțiilor organismului;
- B – se referă la persoanele care au dificultăți de învățare, tulburări ale funcțiilor cognitive, de comunicare, comportamentale și de relaționare, care nu sunt direct legate de factori ce pot justifica includerea lor în categoriile A sau C;

- C – se referă la persoanele care provin din medii socioeconomice, culturale și/sau lingvistice defavorizate, persoane care din diverse motive existențiale pot întâmpina dificultăți majore de adaptare și integrare în mediul școlar. Altfel spus, orice elev poate prezenta cerințe speciale în educație, într-o perioadă sau alta a școlarității sale, pe diverse durate, la diferite discipline sau arii curriculare și care solicită diferite forme și niveluri de sprijin din partea educatorilor [4].

Toate acestea generează un set de cerințe care adesea plasează elevul într-o stare particulară sau de dificultate în raport cu cei din jur, stare ce nu-i permite o valorificare în condiții normale a potențialului intelectual și aptitudinal de care acesta dispune și induce fie un sentiment de inferioritate, fie imaginea de copil/elev diferit de ceilalți, accentuând condiția sa de persoană cu cerințe speciale care trebuie să beneficieze de abordări diferențiate și specializate în procesul instructiv-educativ.

Reușita integrării școlare depinde de accesul la servicii educaționale de calitate, iar reușita incluziunii – de modalitățile și oportunitățile de implicare a copilului în activitatea școlară.

În contextul educației incluzive, serviciile cabinetului de asistență psihopedagogică se focusează pe „susținerea procesului de dezvoltare a personalității elevului în contextul influențelor psihopedagogice realizate de către toți actorii implicați în educația copilului,..

Pentru asigurarea unor condiții optime pentru calitatea procesului de învățare și dezvoltare a elevilor, inclusiv a copiilor cu cerințe educaționale speciale, consilierul școlar are următoarele responsabilități: „cunoașterea psihologică a particularităților de învățare și dezvoltarea psihosocială a elevului..., monitorizarea și eficientizarea procesului de integrare socială în colectivul clasei..., asistență în proiectarea activităților extracurriculare organizate în cadrul instituției și oferirea asistenței psihologice privind orientarea profesională,.. Responsabilitatea principală a consilierului școlar constă, în „susținerea permanentă a actorilor responsabili de educația copilului și fortificarea dezvoltării psihologice a elevului în limitele abilităților pe care acesta le posedă și ale celor care îi sînt utile pe viitor,, [1, 5].

Consilierul care practică un învățământ incluziv se focalizează pe următoarele aspecte:

- intervenția directă (consilierea copiilor cu CES, a părinților acestora, precum și a celorlalți părinți din grădiniță, a personalului didactic și nedidactic, a managerului grădiniței);
- intervenția indirectă (consilierea adulților din anturajul copiilor astfel ca aceștia să devină capabili; să acorde sprijin copilul cu CES).

Implicarea consilierului presupune două roluri importante: acela de membru al echipei care acționează în demersul integrativ al copilului cu CES și acela de specialist cu responsabilități și activități specifice. Elaborarea și punerea în aplicare a planului educațional de intervenție este responsabilitatea consilierului, ca manager de caz.

Activitățile desfășurate la cabinetul de consiliere sunt:

- consilierea individuală a copiilor, a părinților și a cadrelor didactice în probleme legate de cunoaștere/• autocunoaștere, de adaptare a copiilor la cerințele grupei

- și ale grădiniței, de optimizare a relațiilor copil-copil, copil-educatoare, grădiniță-familie, grădiniță-comunitate locală, cu scopul prevenirii și diminuării factorilor care conduc la eșec în adaptare, formare, dezvoltare, învățare și la tulburări ale comportamentului copiilor;
- consilierea familiei și a părinților pentru prevenirea și diminuarea stărilor de disconfort psihic în:
 - probleme legate de evoluția copilului;
 - observarea și testarea psihologică a copiilor;
 - elaborarea de programe de intervenție personalizată pentru copiii cu CES, în vederea orientării lor;
 - pentru debutul școlar: organizarea și susținerea de sesiuni/ activități/ întruniri de formare continuă pentru personalul didactic și nedidactic al grădiniței și pentru părinți, pe teme ce urmăresc prevenția, reducerea riscurilor și rezolvarea unor situații de criză;
 - activităților de consiliere, dezvoltarea și coordonarea unor programe educaționale.

Psihologul școlar/ consilierul contribuie la elaborarea aplicarea împreună cu educatorul, părinții, tutorele permanent, terapeutul și/sau alți specialiști un plan de consiliere privind ameliorarea comportamentului emoțional și social al copilului cu cerințe educaționale speciale.

Responsabilitatea și influența directă a consilierului asupra copilului cu cerințe educaționale speciale vizează, așadar, domeniul comportamental.

Educatorul, tutorele și părinții vor stabili obiectivele și activitățile de învățare din secvențele didactice specifice ameliorării, recuperării și dezvoltării.

Importantă este intervenția directă a consilierului asupra părinților cu impact indirect asupra copilului, care se concretizează în:

1. formularea de sarcini precise privind modalitatea de comunicare cu copilul;
2. organizarea programului zilnic al acestuia;• acordarea recompenselor;• exersarea recunoașterii stărilor emoționale;
3. implicarea copilului în activități gospodărești;
4. exersarea deprinderilor de autoservire.

În consilierea copilului, un mod eficient de conceptualizare sau identificare a cauzelor ce determină un anumit comportament este observarea copilului în timp ce se joacă cu obiectele puse la dispoziție. Astfel se pot sesiza aspecte referitoare la abilitățile motorii, la abilitățile emoționale și sociale, la funcționarea intelectuală.

În timpul consilierii psihologice prin joc, psihologul observă nivelul de activitate al copilului (dacă stă, sare, fuge, se plimbă, dacă e flexibil în mișcări), dacă e inhibat în exprimarea comportamentală (copiii anxioși au dificultăți de control a respirației), dacă este liniștit sau agitat, agresiv, ușor distructibil, prezintă gesturi stereotipe etc.

De o importanță majoră este și nivelul de dezvoltare a abilităților de exprimare emoțională, modificări ale trăirii emoționale pe parcursul consilierii, conștientizarea acestor stări și a nivelului de reactivitate emoțională. Este important să observăm reacția copilului atunci când dorim să interacționăm cu el: dacă este un copil afectuos și dependent

de interacțiunea cu adultul, care este răspunsul copilului la contactul fizic, dacă are limite adecvate (ia lucruri fără a cere voie, vrea să fie luat în brațe, evită contactul fizic), manifestă tendințe de abordare evitativă (manifestă inițiativă și apoi așteaptă indicații).

Pentru copiii cu vârsta cuprinsă între 4 și 7 ani, un indicator al funcționării intelectuale poate obținut prin angajarea copilului în sarcini specifice cum ar fi: rezolvarea de puzzle, numirea părților corpului sau identificarea culorilor.

Pentru a obține informații despre nivelul de dezvoltare cognitivă a copilului în procesul de consiliere psihologică, corelăm datele obținute la aceste sarcini cu vârsta cronologică pe care o are copilul.

În timpul jocului, prin observare, constatăm dacă acesta este adecvat vârstei din punct de vedere al creativității, sau stereotip, repetitiv, limitat, infantil, (în mod repetat copilul pune și scoate figurinele dintr-o cutie, fără a face nimic altceva). Mai putem observa calitatea jocului, dacă este orientat spre scop sau dacă urmează o anumită ordine și intensitatea stării afective a copilului în timpul jocului.

Copiii cu cerințe educative speciale (intelectuale, senzoriale, motorii), de cele mai multe ori, au dificultăți în abordarea jocului, în relația cu ceilalți copii. Astfel că ei se joacă mai mult singuri, în liniște, în lumea lor. Jocul este mai sărac în acțiuni și nu se poate prevedea direcția spre care evoluează. Ei nu verbalizează, jocul se desfășoară după o schemă simplistă și rămâne deseori la stadiul de mânuire a obiectelor. Prin observarea copilului în timpul jocului se obțin date relevante despre starea lui de sănătate fizică și modul în care aceasta influențează afectivitatea, relaționarea cu ceilalți copii. Copiii supradotați au un nivel de implicare superior celorlalți copii. De aici, apar incongruențele: izolare, însingurare, ceilalți copii nu se mai joacă cu ei. Jocurile pe care le au la grădiniță sunt „depășite“, vor ceva mai „s sofisticat“, iar dacă varianta nu există, se plictisesc.

Orice om învață de la ceilalți, dar copilul cu cerințe educaționale speciale devine în multe cazuri dependent de ceea ce i se transmite și asimilează prin intermediul contactului cu alții. Atât învățarea cât și activismul subiectului trebuie stimulate prin mai multe metode aplicate cu consecvență pe baza de recompensă, laudă, mustrare, etc [3]. Concluzionăm astfel că devine foarte important ca învățarea să nu se limiteze numai la asimilarea de cunoștințe ci să se pună accent și pe formarea de comportamente, atitudini, stări emoționale, reacții motivațional-voliționale.

Referințe bibliografice:

1. BATISTE, Jenica. Rolul consilierului școlar în integrarea/incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale. In: Revista de Asistență Educațională; Nr. 4; 2016. ISSN 2285-0139. [online] [citată 24 sept. 2019]. Disponibil: <http://revistadeasistentaeducationala.blogspot.com/2016/06/rolul-consilierului-scolar-in.html>
2. BONCHIȘ, Elena (coord.) Familia și rolul ei în educarea copilului/ E. Bonchiș. Iași: Polirom, 2011. p. 174-175. ISBN 978-973-46-2231-3
3. MIC, Marin, CÂRCU, Adela. Interventia timpurie la copii cu dizabilitati. Ghid-Practic
4. [online] [citată 24 sept. 2019]. Disponibil: http://interventie-timpurie.ro/wp-content/uploads/2016/01/Interventia-timpurie-la-copii-cu-dizabilitati-Ghid-Practic_Web.pdf

5. TOMA, Sergiu. Adaptarea psiho-socială a copiilor cu cerințe educaționale speciale în instituțiile de învățământ general [online] [citat 24 sept. 2019]. Disponibil: http://ise.md/uploads/files/1549459712_teza_toma-sergiu_modificata_01_02_2019.pdf
6. VRASMAȘ, E. Dificultăți de învățare în școală: domeniu nou de studiu și aplicație, Ed. V & I Integral, Buc., 2007. 191 p. ISBN: 973-9341-97-4